

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA AYDIN VİLAYETİ'NDE BAZI EŞKİYÂLIK OLAYLARI

Some Banditry Circumstances in Aidin Province in the First World War

Dilşen İNCE ERDOĞAN*

ÖZET

Annales ekolü ile bölgesel tarih çalışmalarına önem verilmiş ve geleneksel tarih anlayışı yıkılmıştır. Artık geçmiş genellemeler ile değil daha ayrıntılı bilgiler ile açıklanmaya başlanmış; zaman ve mekân küçültülerek dokümanter malzeme kullanılmıştır. Böyle bir yaklaşımla hazırlanan çalışmada özellikle I. Dünya Savaşı yılları ve Aydın vilayeti seçilerek zaman ve mekân konusunda sınırlamaya gidilmiş ve dokümanter malzemenin kullanılması ile de bölgede ki eşkiyâlık faaliyetleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Aydın Vilayetinde eşkiyâlık faaliyetlerinde gözle görülür bir artışın olduğu tespit edilmiştir. İmparatorluğun içinde bulunduğu ekonomik, siyasal ve askeri çöküntü bu artışın en önemli nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca vilayetin coğrafi konumu, iklimsel özellikleri de eşkiyâlık faaliyetlerini arttırmıştır. Devletin savaş koşulları içinde bulunmasından dolayı eşkiyâlık ile mücadelesinde başarılı olduğunu söylemek mümkün olamaz.

Aydın Vilayetinde sadece Türk eşkiyâlardan bahsetmek mümkün değildir. Bölgenin sınırdaki olması, Yunanistan'ın adaları elinde bulundurması ve Osmanlı Devleti ile sürekli savaş halinde bulunması Rumlar arasında da eşkiyâlığın yayılmasına neden olmuştur. Bununla birlikte vilayetin sınırları dâhilinde yaşayan Rumlar, özellikle sözü edilen dönemde Yunanistan'dan kaçarak adalara yerleşmiş olan kaçak ya da soygunculara da kılavuzluk yaparak onların bölgede serbestçe eşkiyâlık yapmalarını sağlamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Aydın, Eşkiyâ, Birinci Dünya Savaşı, Yunan, Eşkiyâlık

ABSTRACT

With the Annales School, the study of regional history is to be very important and the traditional conception of history has been destroyed. The past has not been explained with generalization and explained with more detailed information. Thus, the documentary materials used to be limited time and place. In this study Aidin Province and the First World War are selected to limit time and place; the banditry circumstances are tried to be evaluated with using documentary materials. It has been seen the increase of banditry events in Aidin Province in the second half of the XIX.th century. The reasons of this increase are socio-economic and military destruction of the Ottoman Empire. Besides this, the climatic and geographical conditions of the Aidin Province is suitable for banditry. The Ottoman State was under war conditions for this reason she did not protect her people against to banditry.

It is not only mentioned the Turkish bandits but also the Greeks in the Aidin Province. The region is the border and Greece controls islands, near the Aegean Region, Greece is in war with the Ottoman Empire. All of them are the reasons of banditry in this province. In addition to this, many of Greeks, were smugglers and robbers, escaped from Greece to the Aegean Islands and joined some bands in this region.

Key words: Aidin, Bandit, First World War, Greek, Banditry

Eşkiyâlık nedir? diye sorulduğunda Hobswan, "özgürlük" demektedir. Eşkiyâ ise, dağların efendileridir. O halde dağların efendileri kimlerdir? Onlar, kanunlara göre şiddet kullanarak başkaldıran, başkalarını soyan, eşyalarını ve paralarını gasp edenlerdir(Hobswan, 2011). Sözlük

* Yrd. Doç. Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, AYDIN.
dilsenince@adu.edu.tr

anlamına bakıldığında ise eşkiyâ, “*dağda, kırdâ, yol kesen hırsız, azgın, habis, fesatçı*” insan olarak tanımlanmaktadır (Bardakoğlu, 1995; Yetkin, 1995). Ayrıca, şaki kelimesinin çoğulu olan eşkiyâ, “*kanun tanımaz ve ahlaksız*” anlamına da gelmektedir(Sami, 2001).

Acaba köylüler eşkiyâ olabilir mi? Bir köylünün eşkiyâ olmaması önündeki etken onun toprağa ve ailesine bağlı olmasıdır. Toprak, kadın ve çocuk eşkiyalık önündeki engellerdir. Buna karşılık, “*kırsal ortamın gücü ya da kuvveti yerinde olan erkeklerin hepsine iş temin edemeyecek kadar yoksul olması*” köylüyü de eşkiyalığa sürükleyebilmektedir. İş gücü fazlalığı yanında, kırsal hayatla bütünleşemeyenler, kanun ve asker kaçakları eşkiyâlığı besleyen kaynaklar arasında yer almaktadır. Ayrıca adaletsizlik ve zulümle karşılaştıklarında güce boyun eğmeyen insanlarda eşkiyâlar arasındadır(Hobsbawn, 2011).

Genellikle dağlık ve verimsiz topraklara sahip olan bölgeler, bahar ve yaz mevsimi eşkiyâlığın ortaya çıkması bölgede yayılması ile uyum içindedir (Hobsbawn, 2011). Her ne kadar Batı Anadolu toprakları verimli ovalara sahip olsa da özellikle Aydın Vilayetinin sınırları içinde, Büyük Menderes'in kuzeyi ve güneyinde yer alan yüksek dağlar ve bu dağların çam ve kayın ormanları ile kaplı olması bölgeyi eşkiyâların barınması için uygun hale getirir. Dağlar eşkiyâlar için sığınak, takip eden müfrezeler için ise engeldir(Yapucu, 2007; Braudel, 2007). Bir bölgede eşkiyâlığın varlığı iklim ve buna bağlı olarak tarımla da ilgilidir. Bahar ve yaz ayları tarıma da bağlı olarak vurgun dönemi, kış mevsimi ise ganimetlerin tüketildiği huzur dönemidir. Örneğin Aydın Vilayetinde incir kurutulurken veya bağbozumu yapılırken eşkiyâlık faaliyetleri artmaktadır(Özgün, 2009). Çünkü eşkiyâ hem kendinin ve kızanlarının hem de kendine yataklık yapanların beslenme ihtiyaçlarını temin etmek için ovaya iner. Fakat eşkiyânın ovaya inmesi ile beraber bahçeleri ve tarlaları ile uğraşan halk korkarak evinden dışarıya çıkmaz. Böylece topraklar ekilemez ya da ürün toprakta kalarak çürümeye terk edilir. Bu durum ekonomik yaşama etki ederek köylünün daha da fakirleşmesine neden olur.

Aydın Vilayetinde ulaşım ve haberleşme hatlarının yetersizliği de bölgede eşkiyâlığın arkasında yatan bir başka neden karşımıza çıkmaktadır. Devletin gücünün tam anlamı ile his edilebilmesi ve asayişin temini için haberleşme olanaklarının yeterli olması gerekmektedir. Hâlbuki 1907 yılına gelindiğinde hala vilayet merkezi, en büyük kazaları Nazilli, Tire, Ödemiş ile doğrudan haberleşme imkânına sahip değildir. Tek bir telden oluşan telgraf hattı ile İzmir üzerinden haberleşme yapılmaktadır. Bu durum özellikle eşkiyânın takibi konusunda gecikmelere neden olmakta ve buna bağlı olarak eşkiyâ ile mücadelede başarı sağlanamamaktadır. Ayrıca bölge yeterli ulaşım olanaklarından da yoksundu. Karayollarının önemi bilinse de maddi imkânsızlıklar nedeni ile kaynak bulunamamaktaydı. Buna karşılık devlet, yabancı sermayenin desteği ile İzmir- Aydın daha sonra da İzmir- Kasaba demiryolunun yapımı desteklemiştir. Askerin ve malın yani güvenliğin sağlanması ve ticaretin gelişmesi için bölgede demiryollarının yapımına önem verilmiştir(Atilla, 2002).Bölgeye demiryollarını kullanarak asker sevk etmeyi düşünen devlet, özellikle XX. yüzyılın başlarında büyük savaşlarda taraf olması nedeni ile askerini ancak cepheye gönderebilmiş ve bölge yeter sayıda güvenlik gücüne bu dönemde hiçbir zaman kavuşamamıştır.

Eşkiyâlığın ortaya çıkmasının temelinde asıl olarak sosyo-ekonomik nedenler yatmaktadır. Merkezi devlet gücünün siyasal, askeri, sosyal ve ekonomik nedenler dolayısı ile zayıflaması, yasaların bu nedenle uygulanamaması ve buna bağlı olarak maddi ve manevi zulmün başlaması toplumda başkaldırıyı yani eşkiyâlığı doğurmuştur(Hobsbawn, 2011). Osmanlı İmparatorluğu'nun stratejik ve ekonomik olarak büyük önem taşıyan vilayetlerinden biri olarak kabul edilen Aydın Vilayeti dâhilinde de XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından sonra eşkiyâlık hareketlerinin arttığı, Ödemiş, Tire, Bayındır, Nazilli, Çine ve Milas bölgelerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Aydın Vilayeti'nde demiryolları bölgedeki tarım ve ticareti geliştirmişse de bölge geliri ve toprak dağılımının eşitsizliği, bölgenin sürekli göç alması ve buna bağlı

olarak Rum nüfusundaki atış ve Rumların giderek ayrıcalıklı bir konuma gelmeleri, Düyun-u Umumiye ve reji uygulamaları vilayette yaşanan asayişsizliğin kaynağı olan eşkıyâlığın zaman içinde artmasına neden olmuştur(Yetkin, 1996). Vilayetin özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren her alanda değişen ve gelişen dinamikleri sosyal yapıda huzursuzlukları ortaya çıkarmış ve halk bu huzursuzluğun ve asayişsizliğin sorumlusu olarak devleti görmüştür. Böylece ekonomi dışı kalan ve çeteciliğin potansiyel kaynağını oluşturan nüfus, haksızlığın suçlusu ve huzursuzluğun nedeni olarak gördüğü devlete ve onun uzantısı olan yerel yöneticilere karşı ayaklanmış(Yetkin, 1996).

XX. yüzyılın başlarında da Aydın Vilayetinde huzurdan ve devlet otoritesinden bahsetmek mümkün değildir. Nedenler değişmemiş ve şartlar XIX. yüzyılın son yarısına göre daha da ağırlaşmıştır. Bölgenin en korkulan eşkıyâsı olan Çakırcalı'nın hala ortadan kaldırılamayıp, 1911'de Trablusgarp Savaşı, 1912-1913'de Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nın yarattığı sorunlar Batı Anadolu'da eşkıyâlık faaliyetlerinin doruk noktasına ulaşmasına neden olmuştur. Tarlalar işlenemez hale gelmiş, yabancı sermeye ve gayri müslimler her geçen gün imtiyaz alanlarını genişletmişlerdir. Savaş yıllarında asker alımlarının artması bölgede eşkıyâyı takip için görevlendirilen jandarmaların dahi cepheye sevk edilmesine neden olmuş ve halkın can ve mal güvenliğini sağlamak daha da zorlaşmıştı. Bu durum sadece yerli halktan eşkıyâlık yapanları değil, dış güçlerden özellikle de Yunanistan'dan ve onun hamilerinden destek gören Rum eşkıyâları daha da cesaretlendirmişti. II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılından Trablusgarp Savaşı'na kadar Rum eşkıyânın bölgede fazla etkili olduğu söylenemez, çünkü bu dönemde Çakırcalı ve kızanları Rum eşkıyâyı sindirmişlerdi. Fakat Trablusgarp Savaşı sonrası Rodos ve Oniki Ada'nın İtalyanlar tarafından işgal edilmesi, Rumları rahatlatmış ve adalardan Ege kıyılarına geçişi kolaylaştırmıştı. Rum eşkıyâlar, Sisam Adası üzerinden Kuşadası sahillerine ulaşmakta ve bütün vilayete yayılmaktaydılar, fakat iç bölgelere doğru gidildikçe etkilerinin azaldığı görülmüştür. Örneğin, Rumların Sisam Adası'ndan Söke ve civarına geldikleri, bu kişilerin Rum Çamlı karyeli şaki Yoran Nikola idaresindeki çete ile işbirliği yaparak hayvan kaçakçılığı yaptığı, bölge halkının da bu durumdan şikâyet ettiği Dâhiliye Nezaretine bildirilmiştir. Şikâyetlerin artmasına üzerine çetenin takibine başlanmış çete reisi Nikola ile arkadaşlarından Kostantin ve İnmayon(?) ölü olarak ele geçirilmiş, diğerleri ise firar etmişlerdir(BOA, DH.EUM.3.ŞB, 17/20, 1332). Bu dönemde Çakırcalı Mehmet ve kızanlarının Rum eşkıyâ üzerindeki etkisi olayların azalmasına neden olmuşsa da Çakırcalı'nın öldürülmesi ile birlikte kıyı bölgelerinde yerleşmiş olan Rum eşkıyânın faaliyetlerinde artış olduğu gözlenmiştir. Balkan Savaşları sonrasında Rum eşkıyânın bölgedeki etkisi daha da şiddetli, organize ve baskıcı olmuştur. Bunun bir nedeni de Yunanistan ve Osmanlı Devleti'nin savaşan taraf olmaları ve savaş esnasında deniz yollarının güvenliğinin sağlanamamasıdır(Berber, 1990)¹. Bu durum Rum eşkıyânın, Yunanistan'dan destek aldığı açık ifadesidir. Hatta Rum eşkıyâ bir gün bölgenin Yunanistan ile birleşeceğine inanmakta ve ona göre hareket etmektedir(Yapucu, 2007)². Dağlar eşkıyâ çeteleri ile

¹Bu dönemde bilinen en ünlü Rum çetesi Kaptan Aleko'dur. Aleko, Manisa'nın Hacihaliller köyünde yaşanan bir öldürme olayı sonrasında Yunanistan'a kaçmış, 1911 yılının Kasım ayında da vilayete dönmüştür. Geldiğinde yanına Bulgar ve Rumları da alarak bir çete kurmuş ve hemen ardından Manisa'da Kakkalzâde İbrahim Efendi'nin oğlunu dağa kaldırarak fidye istemişlerdi. Yapılan sıkı takip sonucunda çetenin kılavuzu yakalanmış ve sorguya çekilmiştir. Yapılan sorgulama sonucunda çetenin saklandığı mağaranın yeri belirlenmiş ve etrafı sarılarak çete reisi Aleko ile iki Bulgar ve bir Rum teslim olmuşlardır. Manisa Ceza Mahkemesi tarafından verilen idam cezası ile ilgili irade-i seniye çıkınca 16 Haziran 1913 tarihinde suçlular Manisa Hükümet Konağı meydanında asılarak idam edilmişlerdir. Bu konuda ayrıca bkz: Ahenk, 27 Mayıs 1913; Ahenk, 17 Haziran 1913.

²Bölgede dolaşan Rum eşkıyanın Efzun elbisesi giydiği görülmüştür. Bunun iki nedeni vardır. Bu nedenlerden ilki Rumların, bölgenin Yunanistan ile birleşeceği inancı taşımaları, ikincisi de Aydın ve İzmir çevresinde dolaşan efelere karşı bir alternatif oluşturmak istemeleridir.

dolmuş ve bu çeteler devletin bölgedeki hâkimiyetini yok etmiştir. Halkı idare eden de, sorgulayan da, soyan da çetelerdir(Yetkin, 1996)³.

1912 yılından itibaren Osmanlı ordusunda görev yapan askerlerin birliklerinden ayrılarak çeteler teşkil ettikleri de bilinmektedir. Devlet karşı karşıya kaldığı ekonomik buhranlar nedeni ile cephedeki askerinin karnını doyuramadığı gibi, eşkiyâyı takip ile görevlendirilen subayına da ne maaş verebiliyor ne de silah temin edebiliyordu. Devlet her ne kadar askerden kaçmaları önlemeye ve daha sonra da bu asker kaçaklarını yakalamaya çalışsa da başarılı olamadı. Asker kaçaklarının meydana gelen çeteler genellikle Çeşme, Karaburun, Kilizman, Urla, Güzelbahçe ve vilâyetin diğer sahil kasabalarına baskınlar düzenleyerek soygun yapıyor, adam kaçırmak fidye istiyorlardı. Devlet, bölgede güvenliği sağlayamayınca 1912 yılının Şubat ayında bir ilan yayımlamış ve bu ilanda gayr-ı müslim erlerden bakaya kalmış ya da yolda firar etmiş olanların yalnız bir kereye mahsus olmak üzere haklarında işlem yapılmayacağı, nakdi bedel vermek isteyenlerin bedellerinin kabul edileceği bu durumda olanların bağlı buldukları redif tabur merkezlerine başvurmaları istenmişti. Fakat verilen bu ilanın pek etkili olmadığı görüldü, çünkü hala gayri müslim askeri firariler tarafından işlenen suçlar devam etti. Görülen o dur ki Osmanlı Devleti'nin yaptığı çağrılar etkili olmadı ve silahları ile birlikten firar eden asker kaçakları çeteler kurmaya devam etti. Ayrıca bu firariler adalardan gelen Rum eşkiyâya da kılavuzluk yaptı(Berber, 1990)⁴.

Bölgede iç güvenlik sorunları devam ederken ve devlet bu durum karşısında çaresiz kalmışken Balkan Savaşı başlamış ve Osmanlı Devleti daha seferberliğini tamamlamadan kendini savaşın içinde bulmuştu. Bu dönemde özellikle kıyı bölgesinde iç güvenliğin mutlak olarak sağlanması gerekliliği sorunu bir defa daha gündeme geldi. Bu nedenle ilk olarak Aydın Vilâyet merkezi İzmir'de, daha sonra da 1913 yılının Haziran ayında bütün vilâyette sıkıyönetim ilan edildi ve bu konuda Divan-ı Harpler sorumluluk üstlendiler.

1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında yer alması ile eşkiyâlık faaliyetleri hem Rumlar hem de Türkler arasında bir kat daha artmıştı. Savaş yıllarında Rum ve Türk eşkiyânın çıkardığı birçok gasp, soygun, adam kaçırmaya olaylarına rastlamak mümkündür. Örneğin, Aydın Vilayeti'ne, İzmir'den Çeşme'ye gelen bir arabanın Urla'nın Gülbağçe mevkiinde durdurularak yaklaşık otuz kadar Rum şakisi tarafından çevrildiği yolculardan birisinin dört yerinden yaralandığı ve bir İslâm kadınının da parmağındaki yüzükler kama ile çıkarılmak suretiyle gasp edildiği bildirilmiştir. Bir hafta içinde aynı mevki de yine bir İslâmın katli ve bölgede otlayan sürülerden koyunların gasb edildiği ve arabaların soyulduğu haberlerinin alındığı, fakat Rum eşkiyânın bir türlü yakalanamadığı bu nedenle İzmir'le Çeşme arasındaki ulaşımın sekteye girdiği konusu vilayete bildirilmiş ve derhal eşkiyânın yakalanması istenmiştir(BOA, DH.ŞFR, 95/4, 1335). Bölgede Rum eşkiyânın müdahil olduğu bir başka olay da Söke civarında vukuu bulmuştur. Dâhiliye Nezaretinden, Aydın Vilâyetine 15 Ocak 1919(1335) tarihinde yazılan bir yazıda Söke'nin Burun karyesinden Akköy'e gitmekte olan 174. Alayın altıncı bölük kumandan vekili mülâzım Sıdkı Efendi'nin şehîd edildiği ve bununda hayvanının başıboş olarak karakola gelmesinden anlaşıldığı belirtilmişti ve bu durum üzerine eşkiyâyı takip etmek için derhal bir müfreze gönderilmiştir. Göreve çıkan müfreze eşkiyâ ateşine maruz kalmış ve müfreze kumandanı çavuş yaralanmış, fakat buna

³Dönemin en ünlü çetesi Çakırcalı Mehmet çetesidir. Çakırcalı Mehmet'e bağlı olan taslak çetelerde bulunmaktadır. Bunlar, Yemen'den kaçan eski asker Kara Ali çetesi ve Hacı İlyasoğlu Çolak çetesidir. Çakırcalı babası Ahmet'i öldüren Boşnak Hasan Çavuş'tan öç almak adına dağa çıkmıştır.

⁴Gayri müslimler arasında askerden kaçmaları önlemek için devlet 5 Ağustos ve 13 Eylül 1913'de genelge göndererek asker kaçaklarının yakalanmasına özen gösterilmesini istedi.

rağmen eşkiyâ takip edilmiştir. Nezarete gönderilen yazıda eşkiyânın Rum olduğu özellikle vurgulanmaktadır(BOA, DH.ŞFR, 95/1, 1335)⁵.

I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte Osmanlı ordusunda firarlar daha da artmıştır. Bu başıboş askerler asayişin ve sosyal düzenin bozulmasındaki önemli etkilerden biridir. Aydın Vilayetinde de askerden firar edenlerin çete kurdukları ya da mevcut çetelere katıldıkları bilinmektedir. 1916 yılının 23 Eylülünde asker firarilerinden meydana gelen bir çete Aydın ve Çine'de evleri basmış, para ve eşyaları gasp etmişlerdir. Çete derhal takip edilmiş ve eşkiyâlardan biri ölü ikisi de diri olarak ele geçirilmiş diğerlerinin ise takibine devam edilmiştir (BOA, DH.EUM.3.ŞB, 15/92, 1332). Ekim ayında asker firarilerinin neden olduğu olaylar artarak devam etmiş ve bunlara hapisnedenen firar edenler de eklenmiştir. Örneğin Çine kazasının Hacı Araplar karyesine gelerek iki kişinin eşyasını gasp ederek kaçan Ali ve Mustafa namlarındaki şakiler, yine aynı kazada bazı değirmenleri basmıştır. Halkı tehdit eden beş eşkiyâdan üçü diri olarak yakalanmış, diğerleri de takip edilmiştir(BOA, DH.EUM.3.ŞB, 16/6, 1332)⁶. 1916 yılının son ayında asker kaçaklarının sayılarında büyük bir artış gözlenmiştir. Başıboş asker firarilerinden Mustafa ve Hüseyin oğlu Mahmud, Soma kazasından Ali oğlu Şerif'in yolunu keserek onun ve yolcuların parasını gasp etmişler(BOA, DH.EUM.3.ŞB, 17/27, 1335) ve bir başka asker firarisi Göbeli oğlu Mustafa da iki kişiyi öldürerek parasını almıştı.Yol güvenliğinin yok olduğu bu bölgede asayişin sağlanması için gezici müfrezler eşkiyâyı takibe gönderilmiş ve bu takip sonucu da Mustafa ve Mahmud sağ olarak tutuklanmıştır. Ayrıca Kuşadası ve civarında eşkiyâlık yapan Kel Mehmed çetesi üyelerinden Kömürcü Hacı oğlu Hasan da ele geçirilmiştir. Ayrıca Aydın Vilayetinden Dâhiliye Nezareti'ne yazılan Aralık 1916 tarihli yazıda da özellikle Bergama, Aydın, Soma ve Kuşadası'nda meydana gelen gasp, adam kaçırmaya olaylarından bahsedilmiş ve olaylarının faillerinin asker kaçakları olduğu belirtilmiş ve gerekli önlemlerin alınması istenmiştir. (BOA, DH.EUM.3.ŞB, 17/21, 1332)⁷.

1916 yılının Ekim ayında sadece asker kaçaklarının oluşturduğu çetelerin gerçekleştirdiği soygun, gasp, adam öldürme olaylarından bahsetmek doğru olmaz, Ayrıca işsizlik, haksızlık nedeni ile çıkanlarda bölgedeki asayişsizliğin kaynakları arasındadır. Bu kimselerin neden olduğu birçok olaya arşiv belgelerinde rastlamak mümkündür. Örneğin, Aydın taraflarında bazı hanelere taarruz ederek bir takım ziynet eşyalarını ve altınları gasp iden Veli oğlu Mehmed ve İbrahim oğlu Ahmed, Aydın'ın Karahayit karyesinden Yörük Mehmed oğlu Mahmud'un çadırını basarak parasını gasp eden Emin Hoca oğlu Ali, Mustafa, Salih ve Hasan'ın silahlarıyla birlikte tutuklandıkları Dâhiliye Nezareti'ne Aydın Valisi tarafından bildirilmiştir. Ekimin birinci gecesi Ödemiş'in Bıçakçı karyesinde yemiş ve üzüm tüccarından İstanbullu İzzet Efendi'nin şaki Yanık Halil İbrahim çetesi tarafından dağa kaldırıldığı ve daha sonra da salıverildiği haberi gelmiştir(BOA, DH.EUM.3.ŞB, 16/6, 1332). Bölgenin zenginlerinin ya da çocuklarının dağa kaldırılarak para istenmesi eşkiyâların en çok

⁵ Söke ve havalisindeki yer isimleri ile ilgili bkz; Serap Tabak, "Söke Kazası'nın Mülki Taksimatının Gelişimi (1850-1950)",*Birinci Uluslar arası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji, ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15-16 Kasım 2001*, İzmir, 2002; Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Söke", *Birinci Uluslar arası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji, ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15-16 Kasım 2001*, İzmir, 2002.

⁶ Aynı belgede "Geçende Tire hapishânesini delerek firar iden mahbusinden katil Piriştineli Hamid'in meyten ve rüfekasından İmam oğlu İsmail'in de hayyen ele geçirildiği Karkağaç kazasında Ramiz Bey'in çiftliğini basarak Mücahir oğlu Ahmed namında birini cerh ve üç hayvanını ahz ü gasb ile firar iden ve hakkında ahz ü girift müzekkeresi sâdir olan Çalık oğlu Emin'in bi'l-müsademe meyten istisâl idildiği" bildirilmiştir.

⁷ "Bergama'nın Kınık nahiyesinden asker firarisi İbrahim oğlu Hasan'ın mavzer tıfengiyle müsellaah olduğu halde Manisa'nın Palamut nahiyesi takib müfrezesi tarafından bilmüsâdeme meyten elde idildiği, iki aydan beri Soma kazasının bazı karyelerinde müsellaahen yol keserek yolcuların para ve eşyalarını gasb iden Ali oğlu Şerif'in tutulduğu, Kuşadası havalisinde icrâ-yı şakâvet iden Kel Ahmed çetesi efrâdından Kömürcü oğlu Hasan'ın ele geçirildiği, Gördes kazasından Hacı Hakkı Bey'in çiftliğine gelerek ortakçasının para ve eşyasını gasb iden Çolak oğlu Süleyman, Gezyan oğlu Ali, Dede Mustafa Musa ve Nurullah namlarındaki eşhâsın der-dest idildikleri berâ-ıy ma'lumat marizdir."

yaptıkları işlerin başında gelmektedir. Bu olaylar sadece gelir sağlamak amacıyla değil, kişisel husumetler sonucu da yapılmıştır(Hizmet,1891).

Bu dönemde özellikle Söke havalisinde Rüştü çetesinin asayişi bozduğu bilinmektedir. Çete, gasp ve yol kesme olayları sonrasında takip edilmiş ve bir hanede jandarmalar tarafından sarılmıştır. Çıkan çatışmada çete mensuplarının teslim olmaması nedeni ile hane ateşe verilmiş ve çete üyelerinden ikisi ölü olarak ele geçirilmiştir. Çatışmaya rağmen kaçan çete elemanları gasp, yol kesme ve adam kaçırmaya faaliyetlerine devam etmiştir. Aydın Jandarma Alay Kumandanlığı'nın yapmış olduğu takip sonucunda çetenin etrafı Aydın'ın Şeyh köyünde tekrar sarılmıştır. Karşılıklı olarak açılan ateş sonunda çetenin içinde bulunduğu ev ateşe verilmiş çete üyelerinde ikisi ölü ve altısı da sağ olarak ele geçirilmiştir(BOA, DH.EUM.3.ŞB, 17/20,1332). Aydın havalisinde hane basarak ve yol keserek ahalinin parasını ve eşyasını gasp eden firarilerden bir diğeri de Koçarlılı İsmail oğlu Mustafa Çavuş ile A'yan oğlu Ahmet de tutuklanmış, bir ölüm olayından dolayı firar ederek eşkiyalık yapan Tire kazasından Değirmenci oğlu Mehmed ile Ali oğlu Mestan ve Çerkes oğlu namlarında üç şahsın ormanda cesetleri bulunmuş ve bunların diğer bir çete tarafından öldürüldüğü anlaşılmıştır. Özellikle bu yıllarda Aydın ve çevresinde asayişi bozanlar, Çavuşoğlu Mestan ve Murad çetesinin üyeleridir. Murad çetesindeki şakilerin yerleri takip müfrezeleri tarafından belirlenmiş ve derhal tutuklanmışlardır (BOA, DH.EUM.3.ŞB, 17/27, 1332)⁸. 31 Ekim 1918'de Aydın vali vekili Nüreddin Paşa'ya gönderilen başka bir yazıda asker firarilerinin oluşturduğu eşkiyalardan bahsedilerek, bunların siyasi amaçlar doğrultusunda hareket edenlerin bir an önce eşkiyalığı terk etmeleri konusunda acilen gerekli tedbirlerin alınması istenmiştir. Ayrıca savaş sonrası imzalanacak olan mütarekenin hemen ardından da askerlerin terhis olacağı için bu firariler hakkında af ilanını kararlaştırıldığı belirtilerek Ödemiş ve civarında bulunan firariler için “...şimdiden nâsihe i'zâmı gibi tark-ı muslihâne ile celb ve istîmânlarının te'mîni himmet ve hasâfet-i 'aliyyelerinden” denilerek eşkiyalıktan vazgeçmeleri istenmiştir(BOA, DH. ŞFR, 92/32,1334).

Savaşın sonlarına doğru bölgede devlet otoritesi ve güven ortamı tamamen ortadan kalkmıştır. Ne yazık ki halkın canı, malı ve namusu çetelere karşı korunamamakta bu nedenle eşkiyâdan korkan halk şakilerin takibi konusunda az sayıdaki jandarmaya dahi yardım etmemektedir. 1917 yılında Osmanlı toprakları dört bir yandan işgal kuvvetleri tarafından çevrildiğinde ve Osmanlı ordusu bütün cephelelerde geri çekilmeye başladığında Aydın Vilayetindeki eşkiyalık faaliyetleri de has safhaya ulaşmıştır. Aydın Valisi 1917 yılının Eylülünde Sâlihli ve Alaşehir kazasında da bazı darp ve gasp olayları gerçekleştiğini Dâhiliye Nezaretine bildirmektedir. Örneğin Salihli kazasında Ca'fer Bey'in evi basılmış birkaç kişi darp edilmiş ve alınmıştır. Bunu yapanlar ise Uzun Ali oğlu Osman, Süleyman, Raşid ve Mehmet'tir ve bu şakiler bütün zorluklara rağmen derhal tutuklanmışlardır. Alaşehir kazasında ise, Halil Ağa oğlu Ahmed, Ahmed oğlu Rıf'at, Ömer dayının hanesini basılmışlar, kendisini darp ve bazı eşyalarını da gasp etmişlerdir(BOA, DH.EUM, 15/57, 1333). Bu dönemde sadece eşkiyalık faaliyetlerinden bahsetmek doğru olmaz, valilik birçok adli olay ile de karşı karşıya kalmıştır. Vilayette eşkiyâların neden olduğu olaylar hakkındaki bilgiler iletişim imkânlarının olanaksızlığından İmparatorluk merkezine anında ulaştırılamamaktadır. Bu nedenle halkın haber alma kaynağı yerel gazetelerdir fakat bu gazeteler de savaş nedeni ile düzenli olarak çıkmamakta ya da dış güçlerin baskısı ile karşı karşıya kalmakta ve görevlerini tam anlamı ile yerine getirememektedir.

⁸ “Soma kazası havalisinde müsellahan dolaşarak yolcuların para ve eşyasını gasb iden Şebinkarahisarlı Ali oğlu Şerif'in tutulduğu kat'asından firar ile bir şaki çetesine iltihak iden Ödemişli Hacı Mehmed oğlu Sadık Çavuşun, hanesinde yaralı olarak yatmakta olduğu haber alınmasıyla hâmil olduğu bir İngiliz mavzeri ve yirmibeş fişenk ile beraber elde idildiği. Bir müddetten beri Eşme, Simav ve Demirci kazaları hudûdunda icrâ-yı şakavet iden ve geçenlerde Eşme'nin bir karyesinden Hacı Ali Beyi camiden kaldırub 2000 lira fidye-i necât ahz ve daha birçok fazâyih irtikâb iden şaki Alağaçlı Hasib ile iki refikinin meyten istisâl olundukları.”

Savaşın sona ermesi ile eşkıyâlık bölgede daha da artmıştır. 1919 yılında dahi eşkıyâların neden olduğu bir çok olaya belgelerde rastlanabilir. Örneğin, Aydın'ın Dereköy ve Çulhan(?) karyelerinin haydutlar tarafından basılarak bazı eşyaların ve bir miktar paranın gasp edildiği, bunun üzerine yapılan takibat sonucunda köyleri basan altı haydudun Eskihisarlı Ya' kub çetesinden olduğu ve jandarmaların takibi sonucu ise derhal tutuklandığı Jandarma Alay Kumandanlığınca verilen bilgi üzerine Aydın valisi tarafından Dâhiliye Nezaretine bildirilmiştir (BOA, DH. EUM. AYŞ.,4/28, 1335)⁹.

Devletin bölgede bozulan düzeni eşkıyâlar nedeni ile sağlayamaması ve halk arasında asayişsizlikten kaynaklanan korkunun her geçen gün artarak yayılması farklı çarelerin aranmasına neden olmuştur. Eşkıyâlık faaliyetlerini engelleyerek bölgede asayiş sağlamaya isteyen devlet, yayımlanmış olduğu beyannameler, tembihnameler ve nasihatler ile halkın eşkıyâlığa yönelmemesini istemiş ve yakalanamayan eşkıyâların cezasını ahrette çekeceğini bildirmiştir (Yetkin,1996). Devletin bölgede düzeni ve güvenliği sağlamak amacı yayımlanmış olduğu beyannamelerin yanında aldığı önlemlerden biri de aff-ı umumi ilan etmesidir ki bu durum devletin aczini göstermektedir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında çıkan aff-ı umumiler devletin Aydın Vilayetinde geçicide olsa güvenliği sağlamasına neden olmuşsa da cephelerde alınan yenilgiler ve zeybeklere verilen sözlerin tutulmaması nedeni ile bölge eski günlerine kısa sürede dönmüştür. Görülen o dur ki aflar eşkıyâlık faaliyetlerini azaltmamıştır. Çünkü hem halk hem de eşkıyâlar devlete aff-ı umumi konusunda güvenmemektedir. Affa uğrayan eşkıyâların bir müddet sonra tekrar dağa çıktıkları ve şekavete başladıkları bilinmektedir. Kula havalisinde eşkıyâlık yapan Takalı Ahmed'de bunlardan biridir. Eşkıyâ Ahmed bastığı hane sahibi tarafından ve bölgede etkili olan diğer eşkıyâlar Himmet ve Perakendeoğlu Mehmed'de Takım Kumandanı Mehmed Tevfik Bey tarafından öldürülmüşlerdir (BOA, DH. EUM. AYŞ., 7/71, 1335).

Afflar yolu ile de eşkıyâlığı önleyemeyen devlet, başka bir çare olarak sık sık vali değişikliğine gitmiş ve göreve gelen her vali bölgenin güvenlik problemleri ile ilgili raporlar hazırlayarak Dâhiliye Nezaretine göndermiştir (Kurmuş, 1982; Yetkin, 1996; Arıkan, 1984; Yapucu, 2008)¹⁰. Bu dönemde Aydın Vilayetindeki eşkıyâlık devletin askerinin cephede olması nedeni ile kararlılıkla ile çözülememiştir. Vilayete gönderilen valililer hazırladıkları raporlarda eşkıyâlığın önlemesi için alınması gereken tedbirler konusunda fikir birliği içindedirler, fakat kullanılması istenen yöntemlerde farklılıklar bulunmaktadır. İlk olarak eşkıyâyı takip edecek olan askeri kuvvetin en önemlisi de takip kumandanının bölgeyi iyi bilmesi gerekmektedir. Asker, eşkıyânın yerini bulmak amacı ile halka zor kullanmamalı aynı eşkıyâ gibi halktan zorla yiyecek almamalıdır. Fakat devlet bu dönemde ne askerini doyurabiliyor nede askerine düzenli olarak maaş verebiliyordu. Doğal olarak karnı doymayan maaşını alamayan asker eşkıyâ takibine çıkmakta, hele eşkıyâ ile vuruşmaya girmekte isteksiz davranıyordu. İlk olarak devlet askerinin maaşını ödemeli, hemen arkasından nitelikli ve yeter sayıda askeri eşkıyâ takibine göndermeliydi ki bölgede güven ortamını temin edebilsin. Maaşını alan ve karnı doyan asker

⁹Dahiliye Nezaretine gönderilen yazıda "Martın onuncu gicesi mavzer tüfenkleriyle müsallah ba'zı şakiler tarafından Aydın'ın Dereköy ve Çulhan karyelerinde ba'zı hânelerin basılarak para ve eşya gasb olduğu istihbâr edilmesi üzerine tahkîkât ve ta'kîbât-ı lâzime bi'l-icrâ mütecâsirlerin altı şakiden mürekkeb Eskihisarlı Ya' kub çetesi olduğu anlaşılmağla der-dest idildikleri jandarma alay kumandanlığından virilen ma'lûmata binâ-en 'arz olunur. Emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir."

¹⁰ Örneğin Mithat Paşa'nın Valiliği döneminde bölgede yaşanan asayişsizliğin nedenleri ortaya koyan raporlar hazırlattırılmıştır. Bu raporlarda bölge halkı arasındaki sosyal ve ekonomik dengesizlikten ve 1877-78 savaşı bölgeye gelen göçlerin asayişsizliğin ana nedeni olarak gösterilmiştir. Ayrıca raporda bölgede asayişin temin edilmesinin güç olduğu, bununda bölgede meydana gelen olayları önleyecek yeterli sayıda zaptiyenin hatta olayları kayd edecek memurun dahi bulunmadığı belirtilmektedir. 1880 yılında Aydın Vilayeti'ne gönderilen bir telgrafta bölgede işlenen cinayetlerin nedenlerinin araştırılması istenmektedir. Mithat Paşa'nın valiliği esnasında gerekli önlemlerin alınması bölgede güvenliğin geçicide olsa sağlanmasına neden olmuştur. Yörük Osman, Çakırcaoğlu Ahmed, Deli Mehmet, Koca Arap, Parmaksız Arap, Harputlu Ömer, Kürt Mustafa bölgede asayiş bozan çetelerin başında gelmiştir.

halka iyi davranacak ve halkın sevgisini kazanacaktı. Bunun yanında askerın silahları da en azından eşkıyânın ki ile aynı olmalıydı. Sonuç olarak ilk adımda halkın güvenini kazanmak gerekiydi. Buna karşın bölgeye atanan bazı valiler bölgedeki asayişsizliğin kaynağını halk yani köylü olduğunu düşünmekte ve Dâhiliye Nezareti'ne göndermiş olduğu raporlarda bunun üzerinde ısrarla durmakta ve halkın cezalandırmasını istemekteydi. Eşkıyâya yataklık eden halkın cezalandırılması konusunda gerekli tedbirlerin alınması Dâhiliye Nezareti tarafından vilayete yazılan yazılarda istenmiş, fakat dikkatli davranılması hususu önemle vurgulanmıştır. Bu konuda “*Aydın vilâyeti dâhilinde şekâvetin devâmına yardım ve eşkıyâya yataklık eyleyenlerin ve tahtacı aşiretleri arasında eşkıyâ ile münâsebât-perverde idenlerin şahsen Aydın muntka-i ‘örfiyyesinden ihrâcı’*” istenmiştir(BOA, DH.ŞFR.,72/161)¹¹. Fakat bu vilayet valililerin istediği şekilde değildi.

Hükümetin karşılaştığı bir diğer sorun da tutuklanan eşkıyânın sevk edilmesi için gerekli bütçenin olmamasıdır. Bu nedenle 1917(1333) senesinde Aydın Vilayeti dâhilinde yakalanan eşkıyânın sevkıyatı sırasında gerekli bütçenin sağlanması konusu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. 15 Haziran 1917 ve 28 Haziran 1917 tarihinde Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti tarafından Aydın Vilayeti'ne yazılan telgrafta Emniyet-i Umumiye bütçesinden 5.000 kuruşluk bir tahsisatın yapılması istenmiş(BOA, DH.EUM.MH., 157/27, 1335; DH.EUM.MH., 158/19, 1333)¹², 8 Temmuz 1917 tarihinde Aydın Vilayeti'ne gönderilen diğer telgrafta ise eşkıyânın sevkıyatı için istenilen bütçenin tanzim edildiği bildirilmiştir. Ayrıca eşkıyânın ve suçluların sevkı için ayrılan bütçenin birbirinden ayrı tutulduğu Vali Rahmi tarafından da Dâhiliye Nezareti'ne çekilen bir telgrafta bildirilerek “*Mücrimîn sevkıyyesi havâle-i seniyye şimdîye kadar yapılan sarfiyât mücrimler içündür. Der-dest idilen eşkıyânın masârıf-ı sevkıyyesi idilmiş olmağla mücrimîn sevkıyatı tahsisâtından ayrı olan tertib-i mahsûsun icâbı oradan matlûb havâlenin gönderilmesi’*” istenmiştir(DH.EUM.MH., 158/19, 1333). Ayrıca eşkıyânın takibi ile Aydın Vilayeti Jandarma Alayının görevlendirildiği, bu konuda alınacak olan tedbirler ile ilgili alay kumandanlığına başvurulması gerektiği bildirilmiştir. 1 Ocak 1917(1332) tarihli yazıda bu durum “*...gerek Aydın ve gerekse livânız dâhilinde cevelân itmekte olan eşkıyânın ta’kib ve tenkîli için tahsis olunan kuvvetlerin istihdâmı ve ta’kib müfrezeleriyle bunların emr-i idâre ve sevkı Aydın vilayeti jandarma alayı kumandanlığı emir ve salâhiyetine tevdi’ idilmiş olduğundan ta’kibât ve istikmâli icâb iden tedâbir hakkında oraya mürâca’at olunması.*” şeklinde belirtilmiştir(BOA, DH.ŞFR., 71/13, 1332).

Bölgede eşkıyâlığın kontrol altında tutulması için hapishanelerinin şartlarının da iyileştirilmesi gerekmektedir. Çünkü imkânsızlıklar ile takip edilerek tutuklanan eşkıyâ hapishanelerde kolluk güçlerinin yetersizliği nedeni ile cezasını dahi çekmekten kaçmaktadır. Bu durum hem takip müfrezelerinin hem de halkın devlete olan güvenini azaltmaktadır. Hapishaneden kaçan eşkıyâ faaliyetlerini arttırarak yoluna devam etmektedir. Aydın Vilayetinden çekilen bir telgrafta Hapishanelerde güven ortamının yaratılması için ihtiyaçların derhal giderilmesi ve yeterli kolluk kuvvetinin sağlanması istenmektedir(BOA, MB.HPS., 32/32, 1331).

Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti tarafından 5 Kasım 1917’de gönderilen şifre de aşağıda tabloda gösterilen vilayetler ve livalarda ortaya çıkan çeteleri kontrol altına almak ve ortadan kaldırmak için büyük gayret sarf edildiği, fakat çetelerin kontrolü ve imhası konusunda daha

¹¹ Dâhiliye Nezaretinden gönderilen yazı “*...kanûn-ı mahsûsu mücebince mahall-âhara nakl itdirilmek üzere haklarında karar-ı askerî istihsâli ve bunların sevkinden evvel mahall-i sevkleri nezâretce de anlaşılacak ve mahallerine ânâ göre tebligât icrâ kılınmak üzere kimler hakkında karar istihsâl kılndığının telgrafta ebnâsı ve bu bâbda ta’kibe me’ûr vilâyet jandarma alay kumandanı Avni Bey’e tebligât icrâsı ve Menteşe mutasarrıflığına da tebligât ifâ kılndığının tefhîmi ve bu husûsun başkaca bir mütâla’a-i ‘âlileri varsa iş’ârı.*” diye devam etmektedir.

¹²Bu vesikada “*Der-dest idilen eşkıyânın masârıf-ı sevkıyyesi için emniyet-i umûmiye bûdcesinin sevk ve mu’avenet maddesinden beş bin guruş hâvi tanzîm kılınan fi, 28 Haziran sene 333 tarihli ve 295/12 numrolu bir kut’a havâle-nâme leffen irsâl kılınmıştır efendim.*” denilmektedir.

fazla başarı kayd edilmesi için eşkiyanın belirtilen vilayet ve livaların sınırları dışına çıkabilecekleri ihtimalinin göz önünde bulundurularak davranılması ve komşu vilayet ve livaların bu konu hakkında bilgilendirilmesi tavsiye edilmiştir(BOA, DH.ŞFR., 81/44, 1336).

Tablo 1: Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti tarafından gönderilen şifre de yer alan vilayet ve livalar.

Edirne Vilâyetine	Sivas Vilâyetine	Karasi Mutasarrıflığına
Adana Vilâyetine	Kastamonu Vilâyetine	Kudüs-i şerîf Mutasarrıflığına
Ankara Vilâyetine	Konya Vilâyetine	Kal'a-i Sultaniye Mutasarrıflığına
Aydın Vilâyetine	Ma'mûratü'l-azîz Vilâyetine	Menteşe Mutasarrıflığına
Bitlis Vilâyetine	Musul Vilâyetine	Teke Mutasarrıflığına
Beyrut Vilâyetine	Urfa Mutasarrıflığına	Kayseri Mutasarrıflığına
Haleb Vilâyetine	İzmid Mutasarrıflığına	Karahisâr-ı Sâhib Mutasarrıflığına
Hüdâvendigâr Vilâyetine	Bolu Mutasarrıflığına	Eskişehir Mutasarrıflığına
Diyarbakir Vilâyetine	Canik Mutasarrıflığına	İç-il Mutasarrıflığına
Suriye Vilâyetine	Zor Mutasarrıflığına	Kütahya Mutasarrıflığına
	Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığına	Mar'aş Mutasarrıflığına
		Niğde Mutasarrıflığına

Valilikler ve mutasarrıflıklar tarafından alınan tedbirler sonucunda 1918(1334) yılının Ağustos ayında Dâhiliye Nezareti'nin Edirne, Aydın, Ankara, Sivas, Diyarbakir, Bitlis, Erzurum, Ma'mûratü'l-azîz, Van, Hüdâvendigâr, Konya, Kastamonu, Adana, Trabzon, Suriye, Haleb, Musul vilâyetleriyle Zor, Cebel-i Lübnân, Mar'aş, Kütahya, Urfa, İzmit, Bolu, Canik, Çatalca, Karesi, Kal'ai Sultâniye, Muğla, Antalya, Kayseri, Karahisâr-ı Sâhib, İç-il, Eskişehir, Niğde, Erzincan Mutasarrıflıklarına göndermiş olduğu yazıda, eşkiyanın büyük bir kısmının aman dilemesinin sağlandığı, bir kısmının da cezalandırıldığı, buna rağmen bazı bölgeler de ufak ve önemsiz çetelerin kalarak bunların “*ifâ'-i cinâyet ve şakâvet iden firârîler kalmış olmasına nazaran gerek bunların ve gerek henüz istîmân itmemiş ve istîsâl idilememiş olanların tevsi' ve devâm-ı fa'âliyetlerine meydân bırakılmamak lâzım*” geldiği belirtilerek “...bunun için jandarma ta'kib müfrezeleri teşkilâtının nihâyet bulmasına intizâr olunmayarak bir taraftan jandarmaca yapılabilen tertibât dan ve diğer taraftan alâkadâr askerî makâmâtla bi'l-istişâre mevcûd askerî ta'kib kuvvetlerinden istifâde olunarak ta'kibâta ehemmiyetle devâm idilmesi husûsunda tedâbir-i lâzıme” nin alınması ve alınan tedbirlerinde uygulanması istenmiştir. 21 Ağustos 1918(1334) tarihinde gönderilen bu yazıdan anlaşıldığı üzere eşkiyâyı takip için görevlendirilen jandarma müfrezelerine son verilmesinin gerektiği üzerinde önemle durulmuştur(BOA, DH. ŞFR., 90/192, 1334). Eylül ayında ise Dâhiliye Nezaretinden gelen bir başka yazıda eşkiyanın yakalanması konusunda yararlılık gösteren ya da görevini tam olarak yerine getirmeyen jandarmanın İnzibat Talimnamesi'ne göre 7210 husûsî ve 'umûmî numaralı resmi yazının ikinci ve üçüncü maddeleri uyarınca gerekli işlemlerin yapılması istenmiştir(BOA, DH. ŞFR., 91/252, 1334).

Sonuç olarak Osmanlı Devleti, Aydın Vilayetinde eşkiyâlık olaylarının önüne geçebilmek için gerekli tedbirleri almaya çalışmıştır. Fakat İmparatorluğun savaş koşulları içinde bulunması ve bu nedenle asker sayısındaki yetersizlik eşkiyanın her zaman takibini zorlaştırmıştır. Askerin bölgeyi bilmemesi, maaşını zamanında alamaması, sakat kaldığında da devletin kendisine yaşam güvencisi vermemesi eşkiyâ takibindeki aşılması güç zorluklardır. Afların bir geçici olsa güven ortamını sağlayarak eşkiyâları dağdan indireceğinin düşülmesi devleti büyük hayal kırıklığına uğratmıştır. Affa uğrayan eşkiyâyı hayatını devam ettirmesi için devletin iş sağlayamaması zaman içinde eşkiyâların tekrar dağa çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum askerinin şevkini de kırmaktadır. Ayrıca ovaya inen eşkiyâ, devletin söz vermesine rağmen jandarmalar tarafından sıkıştırılıp yok edilmektedir. Bu da eşkiyanın devletin sözüne güvenmemesine neden olmaktadır. Çünkü onlar devletin kendilerini arkadan vurduğuna inanmaktadırlar. Bütün bunlar göz önüne alındığında devletin iş olanaklarını arttırıp halkının karnını doyuramadıkça eşkiyâlığın önüne geçemeyeceğini göstermektedir. I. Dünya

Savaşı'nı kaybeden Osmanlı halkın karnını doyurmayı değil o dönemde sadece devletin bekasını düşünmektedir.

KAYNAKÇA

- ARIKAN, Zeki, "Mithat Paşa'nın Aydın Valiliği(1880-1881), *Uluslararası Mithat Paşa Semineri- Bildiriler ve Tartışmalar*, Edirne, 1984.
- ARMAĞAN, Munis, *Ege Tarihi Coğrafyası*, İzmir, 2009.
- ATİLLA, Nedim, *İzmir Demiryolları*, İ.B.B. Kent Kitaplığı Yay., İzmir, 2002.
- BARDAKOĞLU, Ali, "Eşkya", *İslam Ansiklopedisi*, XI, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1995.
- BAYKARA, Tuncer, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1988.
- BERBER, Engin, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Aydın Vilayeti'nde İç Güvenlik Sorunu", *Askeri Tarih Bülteni*, Sayı:28, Ankara, 1990.
- BRAUDEL, Fernand, *Akdeniz, Tarih, Mekan, İnsanlar ve Miras*, Metis Yay., İstanbul, 2007.
- HOBSWAN, Eric, *Eşkya*, çev: Osman Akinhay, İstanbul, 2011.
- KURMUŞ, Orhan, *Emperyalizm Türkiye'ye Girişi*, Savaş Yay., Ankara, 1982.
- ÖZGÜN, Cihan, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Aydın Sancağı'nda Eşkya Hareketleri Üzerine Gözlemler", *Osmanlı'dan Günümüze Eşkya ve Terör*, Ed: Osman Köse, Samsun, 2009.
- TABAK, Serap, "Söke Kazası'nın Mülki Taksimatının Gelişimi (1850-1950)", *Birinci Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji, ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, 15-16 Kasım 2001, İzmir, 2002.
- YAPUCU PULLUKÇUOĞLU, Olcay, *Modernleşme Sürecinde Bir Sancak*, Aydın, İstanbul, 2007.
- YAPUCU PULLUKÇUOĞLU, Olcay, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Söke", *Birinci Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji, ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, 15-16 Kasım 2001, İzmir, 2002.
- YETKİN, Sabri, Batı Anadolu'daki Eşkya Olaylarının Yapısal Bir İncelemesi (XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinden Balkan Savaşı'na), Yayınlanmış Doktora Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü*, İzmir, 1995.
- YETKİN, Sabri, *Ege'de Eşkya*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1996.
- SAMİ, Şemseddin, *Kâmûs-i Türki*, Çağrı Yay., 2001.

ARŞİV BELGELERİ

- BOA**, DH.ŞFR(Dâhiliye Nezareti Şifre Kalemî), Dosya no:95, Vesika no:4, 28 Rebiülevvel 1337(1 Ocak 1919- 1 Kanun-u sani 1335).
- BOA**, DH.ŞFR., Dosya no:72, Vesika no:161, 13 Ramazan 1335(3 Temmuz 1917- 3 Temmuz 1333).
- BOA**, DH.EUM.3.ŞB.(Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti), Dosya no:15, Gömlek no:92, 25 Zilkade 1334(23 Eylül 1916- 10 Eylül 1332).
- BOA**, DH.EUM.3.ŞB, Dosya no:16, Gömlek no:6, 4 Muharrem 1335(31 Ekim 1916- 18 Teşrin-i evvel 1332).
- BOA**, DH.EUM.3.ŞB, Dosya no:16, Gömlek no:6, 4 Muharrem 1335(31 Ekim 1916- 18 Teşrin-i evvel 1332).
- BOA**, DH.ŞFR, Dosya no:95, Vesika no:1, 12 Rebillürahir, 1337(15 Ocak 1919-15 Kanun-u sani 1335).
- BOA**, DH.EUM.3.ŞB, Dosya no:17, Gömlek no:20, 15 Safer 1335(11 Aralık 1916- 28 Teşrin-i sani 1332).
- BOA**, DH.EUM.3.ŞB, Dosya no:17, Gömlek no:21, 15 Safer 1335(11 Aralık 1916- 28 Teşrin-i sani 1332).
- BOA**, DH.EUM.3.ŞB, Dosya no:17, Gömlek no:27, 17 Safer 1335(13 Aralık 1916- 30 Teşrin-i sani 1332).
- BOA**, DH.EUM., Dosya no:15, Gömlek no:57, 4 Zilhicce 1335(21 Eylül 1917- 21 Eylül 1333).
- BOA**, DH. EUM. AYŞ.(Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Asayiş Kalemî), Dosya no:7, Vesika no:71, 6 Şaban 1337(7 Mayıs 1919- 7 Mayıs 1335).
- BOA**, DH.EUM.MH., Dosya no:157, Vesika no:27, 6 Ramazan 1335(26 Haziran 1917- 26 Haziran 1333).
- BOA**, DH.EUM.MH, Dosya no:158, Vesika no:19, 18 Ramazan 1335(8 Temmuz 1917- 8 Temmuz 1333).
- BOA**, DH.ŞFR, Dosya no:71, Vesika no:133, 7 Rabiülevvel 1335(1 Ocak 1917- 19 Kanun-u evvel 1332).
- BOA**, DH.ŞFR, Dosya no: 81, Vesika no: 44, 2 Ramazan 1338(20 Mayıs 1920-20 Mayıs 1336).

F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi 2012-22/1

BOA, DH. ŞFR., Dosya no:90, Vesika no:192, 14 Zilkade 1336(21 Ağustos 1334- 21 Ağustos 1918).

BOA, DH. ŞFR., Dosya no:91, Vesika no:252, 22 Zilhicce 1336(28 Eylül 1918-28 Eylül 1334).

BOA, DH. ŞFR., Dosya no:92, Vesika no:32, 25 Muharrem 1337(31 Ekim 1918- 31 Teşrin-i evvel 1334).

BOA, DH.MB.HPS.(Dâhiliye Nezareti Mebân-î Emîriye ve Hapishaneler), Dosya no:32, Vesika no:32, 24 Muharrem 1333(12 Aralık 1914- 29 Teşrin-i sani 1330).

BOA, DH. EUM. AYŞ, Dosya no:4, Vesika no:28, 8 Recep 1337(9 Nisan 1919- 9 Nisan 1335).